

Nr 107.

Av herr **Domö m. fl.**, om utredning rörande byggnadskostnaderna på landsbygden m. m.

Vid 1937 års riksdag väcktes av undertecknade en motion (I: 140, II: 291) om "landsbygdens avfolkning", varvid en positiv landsbygdspolitik rekommenderades som botemedel mot den oroväckande tendensen bland landsbygdens befolkning att i allt större skaror flytta till städer och samhällen. Som en av de viktigaste orsakerna till denna befolkningsrörelse framhöllo vi skillnaden i levnadsstandard mellan stadsbor och lantbor. Vi framhävde också särskilt bostädernas betydelse och erinrade om de mycket stora olikheterna i detta avseende mellan stad och land. För de flesta av dem, som bo i samhällena, äro sådana saker som vatten-, avlopps- och värmeledning så naturliga ting, att man ej längre reflekterar över deras förekomst. Man förutsätter helt enkelt, att de skola finnas. Helt annorlunda ställer det sig på landsbygden. Här äro allt fortfarande de uppräknade bekvämligheterna i allra största utsträckning något sådant, som man drömmer om att någon gång i en oviss framtid möjligen få — om man inte dessförinnan ledsnat och flyttat in till staden. Än mer trängande än behovet av olika slag av bekvämligheter är dock, att bostadsbeståndet saneras, så att trångbodda, dragiga, kalla, illa ventilerade eller illa planlösta bostäder försvinna. Att tillräckligt snabbt ersätta alla dessa byggnader med nya är av ekonomiska och statsfinansiella skäl ej möjligt. Åtskilligt kan dock vinnas genom ganska enkla förbättrings-åtgärder, om bara kunskap om dessas rätta utförande finnes. Jordbrukets ekonomibyggnader äro likaledes oerhört ofta i behov av ny- eller ombyggnad. Näringsens svaga ekonomi och byggnadskostnadernas höjd lägga hinder i vägen för ett snabbt realiserande av önskemålen härom.

Läget är kort sagt sådant, att statsmakterna måste gå till botten med landsbygdens byggnadsproblem. Att klarlägga svårigheterna och medverka till dessas undanröjande synes vara en av de mest trängande sociala uppgifterna i närvarande stund.

Som bekant har staten sedan lång tid tillbaka genom olika stödformer understött arbetet med att upphjälpa och modernisera landsbygdens bostadsbestånd. För ett trettiotal år sedan igångsattes den statligt understödda egnahemspolitiken, innefattande dels mindre jordbruk, dels bostadshus. Efter byggnadsverksamhetens avstannande under kriget inriktades under 1920-talet strävandena på att genom lån ur statens bostadslånefond och egnahemspremielån stimulera till nybyggnad och förbättringar av bostadsbeståndet. Under 1930-talets kris blev byggnadsverksamheten ett led i de krisbekämpande åtgärderna. Betydande anslag utbetalades fr. o. m. år 1933

till bostadsförbättringar. År 1934 infördes såsom en ny egnahemstyp de s. k. arbetarsmåbruken, och år 1935 beslöt riksdagen upplägga en låne- och bidragsfond för lantarbetarbostäder. 1938 kompletterades ovannämnda bostadssociala åtgärder med särskilda lån och subventioner till ny- och ombyggnader av bostäder åt mindre bemedlade, barnrika familjer på landsbygden. På bordet ligga betänkanden från egnahemsutredningen och kommittén angående förbättrade lantarbetarbostäder.

Som många gånger tidigare från vårt håll inskräpts, måste den primära åtgärden, då det gäller att komma till rätta både med "flykten från landsbygden" och med bostadsfrågan därstädes, vara att giva jordbruket en tillräckligt god lönsamhet. Denna, och endast denna väg är framkomlig, om man varaktigt vill åstadkomma en utjämning i levnadsstandarden mellan stads- och lantbefolkningen.

Även om det ekonomiska underlaget är det fundamentala då det gäller att förbättra landsbygdens byggnadsstandard, bör man dock ha fullt klart för sig att även andra viktiga omständigheter här spela in.

Var och en, som är inne i förhållandena, känner väl till att en svår brist på *byggnadssakkunniga rådgivare* förefinnes på landsbygden. Det torde dock vara så, att landsbygdens folk i allmänhet ej inser betydelsen av en god plan för även ett relativt litet byggnadsföretag. Man litar här i stor utsträckning på kunnigheten hos mer eller mindre erfarna byggmästare. Dessa äro ofta skickliga i det rent hantverksmässiga utförandet av byggnadsarbeten, men sakna däremot många gånger utbildning eller förutsättningar för att på ett verkligt ändamålsenligt sätt giva en planlösning och i övrigt rationellt konstruera en byggnad. Här få i allt för stor omfattning slentrian och bristande kunskaper sätta sin prägel på byggnadsverksamheten. Det gäller dock oerhört stora värden. Uppskattningsvis har siffran 6 miljarder nämnts som aktuell nybyggnadskostnad för vår jordbrukande landsbygd. Enorma summor kastas årligen bort genom att byggnader ej bli utförda på rätt sätt, med onödigt höga kostnader vid uppförandet, fördyrat underhåll och för tidigt uttrangerande som följd.

Den tekniskt utbildade sakkunskap på byggnadsområdet, som finnes, stannar i städerna, där möjligheterna till förtjänst finnas. Landsbygden lockar ej våra arkitekter. Dessutom äro landsbygdens byggnadsproblem av en så pass speciell art, att den vanliga byggnadstekniska utbildningen och erfarenheten ej räcker till.

I tidigare motioner från vårt håll ha vi också begärt tillsättandet av särskilda byggnadskonsulenter, vilka böra knytas till hushållningssällskapen. Då vi emellertid erfarit, att denna fråga f. n. ligger under utredning, vilja vi här inskränka oss till att ännu en gång kraftigt understryka betydelsen av att denna konsulterande verksamhet snarast möjligt kan sättas i gång.

Ett förhållande, som gjort sig särskilt märkbart under de senaste årens

forcerade byggande på landsbygden, är bristen på kunniga byggnadsarbetare. Rekryteringen till yrket är tydligen alltför knapp för att motsvara det aktuella behovet. Såväl igångsättandet som fullföljandet av byggnadsföretagen kan fördröjas och försvåras härigenom, ofta till stor olägenhet för jordbrukarna eller andra byggherrar. Samtidigt härmed brottas statsmakterna med svårigheter att lösa utkomstproblemet för innehavarna av små och ofullständiga jordbruk. En utväg att i viss utsträckning bemästra bägge de nämnda svårigheterna synes ligga i att genom *kursverksamhet* eller en *stipendieunderstödd* utbildning giva dessa småbrukare möjlighet till en bisysselsättning, varav de kunna vara i största behov men som de alltmer gått miste om sedan vägarbeten och liknande säsongarbeten tagits om hand av specialarbetare. Det vore av utomordentligt värde för arbetet med att sanera och modernisera landsbygdens bostadsbestånd, om dylik utbildningsverksamhet snarast kunde igångsättas, något som ej torde vara möjligt utan statsmakternas medverkan. I de senaste årens arbetslöshetspolitiska hjälpåtgärder har en omfattande kursverksamhet ingått, som givit statsmakterna vittgående erfarenhet på området, varför organiserandet av de av oss förordade byggnadskurserna torde låta sig lätt göra och därför ej här tarva närmare dryftande. Dock vilja vi framhålla, att ifrågavarande byggnadskurser borde göras kortare än yrkeskurserna för arbetslösa, varigenom deltagandet (helst 20 à 30 stycken per kurs) skulle underlättas. Kursen torde lämpligen böra uppdelas i ett mera teoretiskt betonat avsnitt, omfattande ungefär en månads undervisning i enkel byggnadskonstruktion, och praktiskt lärlingsarbete hos lämplig byggmästare under cirka två månader. Vid bedömandet av värdet av att dylika kurser anordnas torde de goda erfarenheterna från kurser för skogsarbetare bilda ett värdefullt underlag. I en särskild motion framställa vi yrkande om uppförande i riksstaten för nästa budgetår av ett anslag till ifrågavarande kurs- och stipendieverksamhet för att ovannämnda syftemål snarast möjligt måtte kunna ernås.

Den kår av byggnadsarbetare, som på angivet sätt skulle kunna rekryteras ur småbrukarnas led, kan till följd av sin bundenhet vid jorden i regel antagas komma att begränsa sin verksamhet till orten och skulle därigenom öka möjligheterna att hålla en nödvändig byggnadsverksamhet där i gång. Genom det nya riksavtalet vid lantbruket ha löneförhållandena för dylika lantbyggnadsarbetare reglerats.

Upprepade gånger har från vårt håll påvisats, hurusom byggnadskostnadernas stegring i högsta grad försvårat och förvärrat landsbygdens bostadsproblem. Till stor del faller denna kostnadsstegring på arbetslönernas stegring, i sin tur en följd av att landsbygdens byggnadsarbetare fackligt organiserats. Byggnadsfackföreningarnas område har från att förut ha varit begränsat till och kring städerna nu i allt vidare cirklar utvidgats, och timlönerna ha härigenom och tack vare de senaste årens högkonjunktur synner-

ligen kraftigt stegrats. Härtill kommer, att tillämpningen av mätningssystemet på landsbygdens byggnader med dessas stora släta ytor i en del fall ge orimligt höga extraförtjänster, som av jordbrukare med deras begränsade dagsinkomster ofta måste uppfattas som orättmätiga.

Till belysande av byggnadskostnadernas allmänna stegring på landsbygden vilja vi göra följande citat ur bostadssociala utredningens nyligen avgivna utredning och förslag till förbättring av bostäder för lantbrukare:

”Samtidigt som den senaste tidens ekonomiska uppsving även kommit jordbruket till del och underlättat genomförande av önskvärda förbättringar, ha de kraftigt stigande byggnadskostnaderna verkat förhindrande.

I 18 av 20 hushållningssällskap har man ansett, att kostnadsstegringen i mycket hög grad försvårat önskvärda förbättringar, i Södermanlands och Uplands län att detta varit fallet i mindre grad. Förste provinsialläkarna bedöma kostnadsstegringen en smula mildare, och även om endast 4 anse den i stort sett betydelselös, ha dock 12 ansett den vara av ringa betydelse, samt allmänt att statliga bidrag verkat i motsatt riktning och att kostnadsstegringens betydelse ej får överdrivas.

De stigande kostnaderna torde ha gjort sig särskilt kännbara i närheten av städer och industricentra. Södermanlands egnahemsnämnd anger sedan 1934—35 en kostnadsstegring av över 30 % och meddelar, att mindre enfamiljsbostäder om 2 rum och kök med halv källarvåning, centralvärme, vattenledning, avlopps- och tvättrum, som nu uppföras som lantarbetarbostäder, draga en kostnad av 8,000 à 9,000 kronor per styck. Från Östergötland framhålles, att arbetslönerna för byggnadsarbeten stigit från en timpenning av 70 öre till 1:20 kronor eller med över 70 %, vilket föranlett icke allenast ett försvårande utan ett allvarligt motverkande av önskvärda förbättringar på landsbygden.

Från arbetsgivarehåll påpekas, att den fackliga organiseringen av arbetskraften på landsbygden utgör ett hinder mot den självhjälp, som av ålder presterats på landsbygden. Från ett gods i Halland lämnas följande exempel: ’På godset ha under de senaste åren varit anställda 7—10 byggnadsarbetare, vilka sysselsatts med om- och nybyggnader på godsets arrendegårdar. Dessa arbetares löneförhållanden voro till den 1 mars i år reglerade genom avtal med R. L. F. Sedan R. L. F. nu icke längre anser sig kunna träffa några byggnadsavtal, äro alla byggnadsarbeten å godset sedan början av juni detta år blockerade av Svenska byggnadsträarbetareförbundets avd. och Svenska grov- och fabriksarbetareförbundets avd. i N. N. Att märka är, att dessa bägge avdelningar ej företräda de arbetare, som förut arbetat å godset, och att godsägaren erbjudit de löner, som enligt avtal betalas till byggnadsarbetare i omkringliggande landsbygd, vilka löner av godsets arbetare accepterats. Då emellertid någon uppgörelse med arbetareorganisationerna ej kunnat träffas, är byggnadsarbetet fortfarande blockerat.’

Sannolikt torde de stegrade kostnaderna i många fall ha medfört, att man uppskjutit planerade bostadsförbättringar; de uppgivas också understundom ha utgjort en förevändning för arbetenas uppskjutande.”

Om byggnadsarbetarlönerna har även socialstyrelsen nyligen gjort ett uttalande, nämligen i yttrandet över 1934 års byggnadsindustrisakkunnigas betänkande. Styrelsen förklarar att styrelsen för sin del kan instämma i de

sakkunnigas uttalanden om att särskilda åtgärder icke f. n. synas erforderliga från det allmännas sida, vad beträffar städer och stadsliknande samhällen. I fråga om landsbygden åter anser styrelsen, att särskilt under de senaste åren förmärkts tendenser hos byggnadsarbetarorganisationerna att åt organiserade byggnadsarbetare, arbetande efter kollektivavtalens arbetspriser, förbehålla jämväl sådan byggnadsverksamhet, som tidigare jordbruksbefolkningen själv plägat utföra med hjälp av egna yrkesmän. Även om en successiv utjämning av de f. n. mycket växlande byggnadsarbetarelönerna å olika orter kan anses vara av omständigheterna motiverad, säger styrelsen, må framhållas, att en sådan häftig och olikformig stegring av timlöner och ackordspriser, som av tillgängliga uppgifter att döma nu synes försiggå åtminstone inom vissa delar av landsbygden, kan befaras medföra sociala vådor genom att fördyra och förhindra från statens sida påkallade och understödda åtgärder till höjande av bostadsstandarden för den mindre bemedlade landsbygdsbefolkningen och särskilt för lantarbetarna. Dyliga förhållanden, vilka ej beröras i byggnadsindustrisakkunnigas betänkande, synas enligt socialstyrelsens mening böra påkalla uppmärksamhet från det allmännas sida.

Utan att i detta samband vilja beröra frågan om den stora löneklyfta, som uppstått mellan byggnadsarbetare och lantarbetare, måste vi inskräpa, att byggnadskostnadernas stegring i högsta grad motverkar de ansträngningar som statsmakterna och enskilda nu göra att upphjälpa och modernisera bostadsbeståndet på landsbygden. Med hänsyn till detta statsmakternas direkta intresse i den bostadssociala verksamheten på landsbygden och då de höga byggnadskostnaderna utgöra ett svårt hinder för den aktiva landsbygds politik, varom senast befolkningskommissionen i sitt betänkande om landsbygdens avfolkning talar, finna vi det högeligen angeläget att statsmakterna snabbt låta företaga en allsidig utredning rörande byggnadskostnaderna å landsbygden, i syfte att därmed erhålla en grundval för bedömande av de åtgärder, som kunna vara erforderliga för problemets lösning.

Denna utredning bör även taga upp till behandling de möjligheter, som stå både jordbrukarna och lantbyggmästarna till buds på *organisationens* väg, vare sig det gäller att förbilliga inköpen av byggnadsmaterial eller att förhindra vad socialstyrelsen — som vi nyss anförde — betecknade som häftiga och olikformiga stegringar av timlöner och ackordspriser. Ävenså torde utredningen böra studera resultaten av det försök till samverkan mellan olika intresserade och parter på lantbyggnadsväsendets område, som helt nyligen igångsatts i Skåne.

Till sist vilja vi nämna, att ett specialproblem av stor betydelse för byggnadsverksamheten på landsbygden, nämligen medgivande av vidgad avdragsrätt för ombyggnader och ersättningsnybyggnader, av oss gjorts till föremål för en särskild motion.

Med hänvisning till ovanstående hemställa vi,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt allsidig utredning rörande byggnadskostnaderna på landsbygden och därmed sammanhängande faktorer, samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen föranleder.

Stockholm den 21 januari 1939.

Fritiof Domö.
Karl Wistrand.

Nils Gabrielsson.
Gustaf Velander.

Gustaf Tamm.
J. B. Johansson.
